

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Izglītības un zinātnes ministrija

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

ANNO 1919

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un
mākslas fakultāte

IZGLĪTĪBAS PĒTNIECĪBAS
I N S T I T Ū T S

**Starptautiskā mācību vides pētījuma OECD TALIS 2018
rezultāti: skolotāji un skolu direktori – kvalifikācija,
nodarbinātība un slodze, darbā ievadišana un profesionālā
pilnveide**

Rīga, 2019

Par TALIS pētījumu

Starptautisko mācību vides pētījumu TALIS (*Teaching and Learning International Survey*) organizē un vada Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). No 2016. līdz 2019. gadam norisinājās pētījuma trešais cikls TALIS 2018, kurā galvenais datu iegūšanas etaps norisinājās 2018. gada pavasarī. Latvijā pētījumu kā IZM (projekta vadītāja Larisa Pekša) sadarbības partneris veic LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts (LU PPMF IPI). Kopumā pētījumā, aptaujājot pamatskolas vecāko klašu skolotājus un viņu skolu direktorus, piedalījās 47 valstis vai valstu daļas. No Latvijas piedalījās 135 skolu 2315 skolotāji un 136 skolu direktori. Liels paldies pētījuma dalībniekiem!

Latvija piedalījās arī pētījuma otrajā ciklā 2013. gadā. Galvenie tā pētījuma rezultāti Latvijas kontekstā ir publicēti kolektīvajā monogrāfijā A.Geskes redakcijā *Skolotāji Latvijā un pasaulē*, kura pieejama arī tiešsaistē LU PPMF IPI mājas lapā ipi.lu.lv.

TALIS ir plaša apjoma pētījums, kura fokusā ir skolotāji un skolu direktori, viņu darba apstākļi un mācību vide skolās. Pētījuma gaitā tiek iegūti starptautiski salīdzināmi dati par mācību vidi un skolotāju darba apstākļiem skolās visā pasaulē. *TALIS* pētījuma mērķis ir sniegt ticamu, aktuālu un salīdzināmu informāciju no skolu praktiķu perspektīvas, lai palīdzētu valstīm pārskatīt un formulēt politiskos lēmumus kvalitatīvai skolotāju profesijas attīstībai. Dalība *TALIS* pētījumā ir iespēja skolotājiem un skolu direktoriem dot savu ieguldījumu izglītības politikas veidošanā. Starptautiskā analīze sniedz dalībvalstīm iespēju identificēt citas valstis, kas saskaras ar līdzīgiem izaicinājumiem, un mācīties no citu politiskajiem lēmumiem. Pētījumam ir trīs mērķgrupas – izglītības politikas veidotāji, praktiķi izglītības sistēmā un pētnieki. Izglītības politiķi varēs izmantot pētījuma rezultātus, lai varētu efektīvi atbalstīt skolotāju profesiju un nodrošināt labākus apstākļus mācīšanai un mācībām. Izglītības praktiķiem un citām ar izglītību saistītām personām būs pieejami dati pamatotām diskusijām par mācību procesu, lai turpinātu to uzlabot.

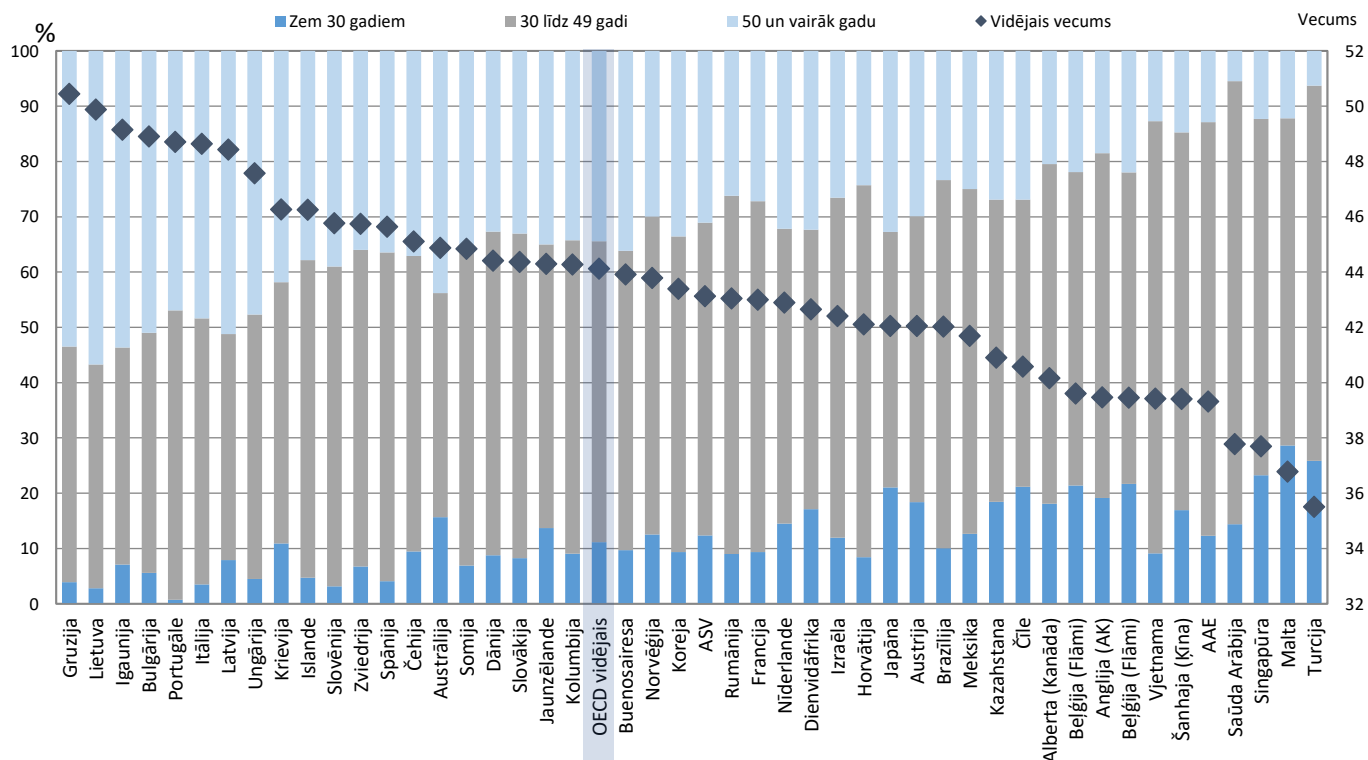
Galvenās *TALIS* 2018 tēmas ir skolotāju un skolu direktoru profesionālā prakse, skolotāju izglītība, skolas vadība un līderība, mācību pieejas, skolas klimats, skolotāju pašvērtējums, apmierinātība ar darbu, skolas vide, inovācijas, pieejamība un dažādība. Atbilstoši OECD rezultātu publiskošanas politikai, daļa pētījuma rezultāti ir pieejami un tiek publicēti 2019. gadā, bet otra daļa – 2020. gadā. Šo ziņojumu sastādīja pētījuma vadītājs Latvijā prof. Andrejs Geske.

Skolotāju un skolu direktoru demogrāfiskais raksturojums

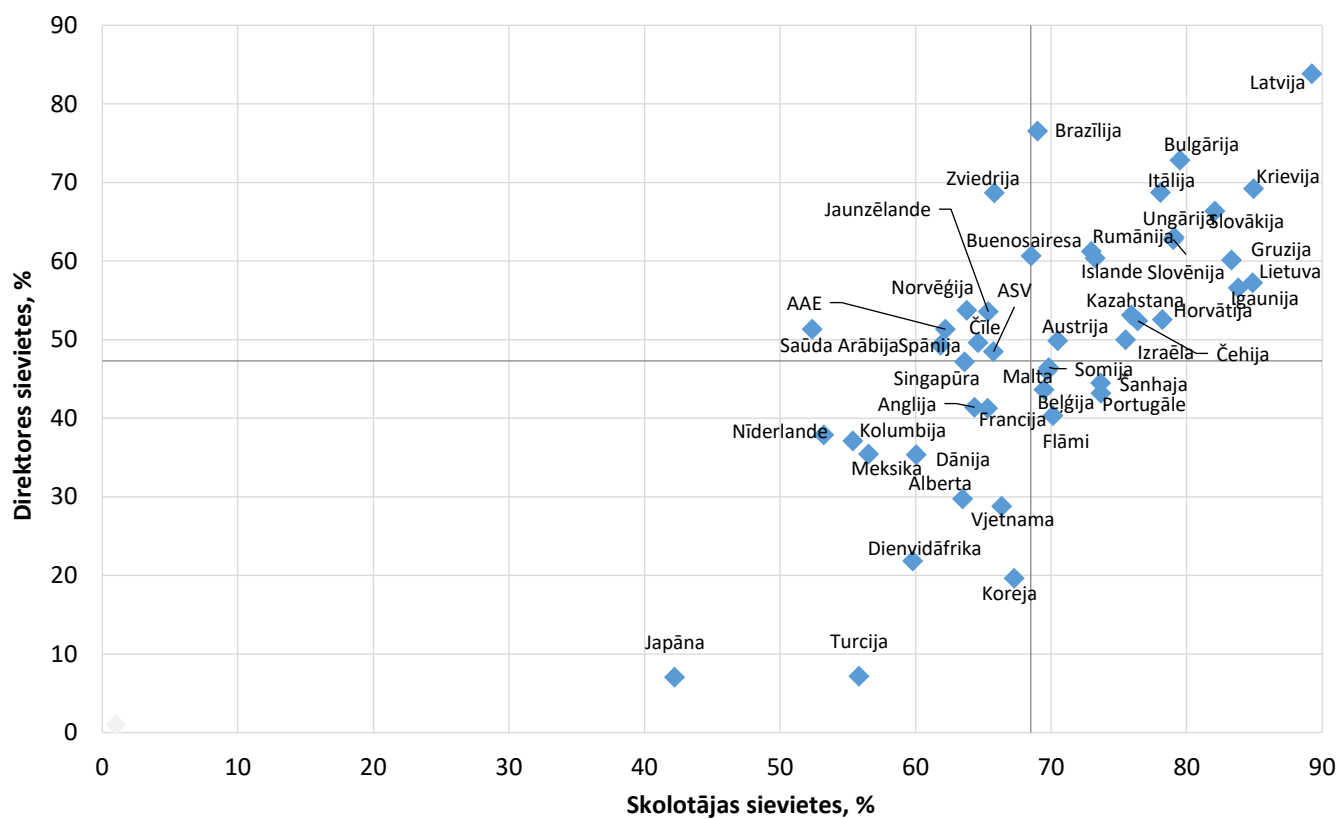
Tradicionāli lielākā daļa skolotāju Latvijā ir sievietes. Šis pētījums parāda, ka kopš 2013. gada sieviešu īpatsvars nav mainījies – 89%. Tikpat tradicionāli kā skolotājas sievietes Latvijā arī skolu direktores lielākoties ir sievietes (84%). Sieviešu īpatsvars Latvijas skolās ir lielākais visās TALIS dalībvalstīs (skat. 2. att.)

Latvijā 2018. gadā skolotāju vidējais vecums bija 48 gadi. Tas ir viens no lielākiem vecumiem starp visām pētījuma dalībvalstīm. Igaunijā vidējais skolotāju vecums bija 49 gadi, Somijā – 45, Lietuvā – 50 (skat. 1. att.). Vidējais vecums kopš 2013. gada Latvijas skolotājiem ir paaugstinājies par vienu gadu, tāpat tas noticis Igaunijā un Somijā. Labā ziņa ir, ka mums nedaudz pieaudzis skolotāju skaits vecumā līdz 30 gadiem, bet tas nekompensē samazināto skolotāju skaits vecumā grupā no 30 līdz 50 gadiem (skat. 3. att.). 51% no visiem skolotājiem bija 50 gadus veci un vecāki, 2013. gadā šī grupa bija 44% (skat. 4. att.).

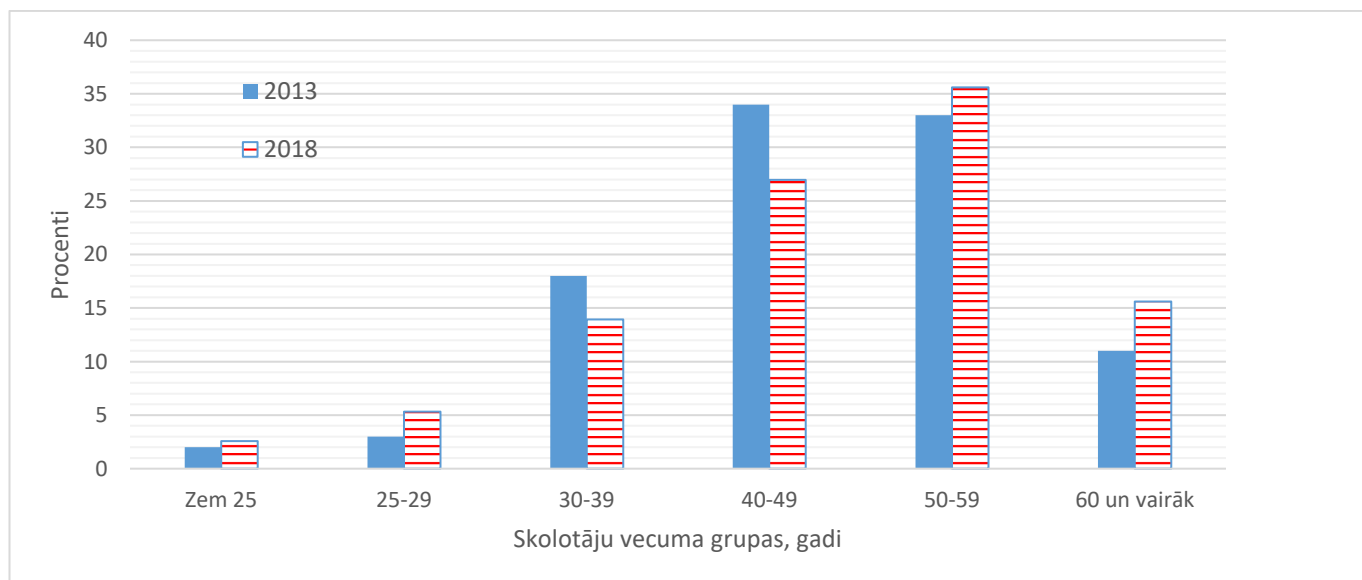
Līdzīgi skolotājiem Latvijas skolu direktoru vidējais vecums ir palielinājies par vienu gadu un ir 54 gadi. 25% skolu direktoru ir 60 gadus veci un vecāki (skat. 5. att.). Straujas izmaiņas notikušas kopš 2013. gada, kad šī grupa bija 17%. Latvijā liela problēma ir tā, ka maz cilvēku ar atbilstošu izglītību vēlas strādāt smago direktora darbu. Pat Rīgā nav viegli atrasts piemērotus skolu direktorus.

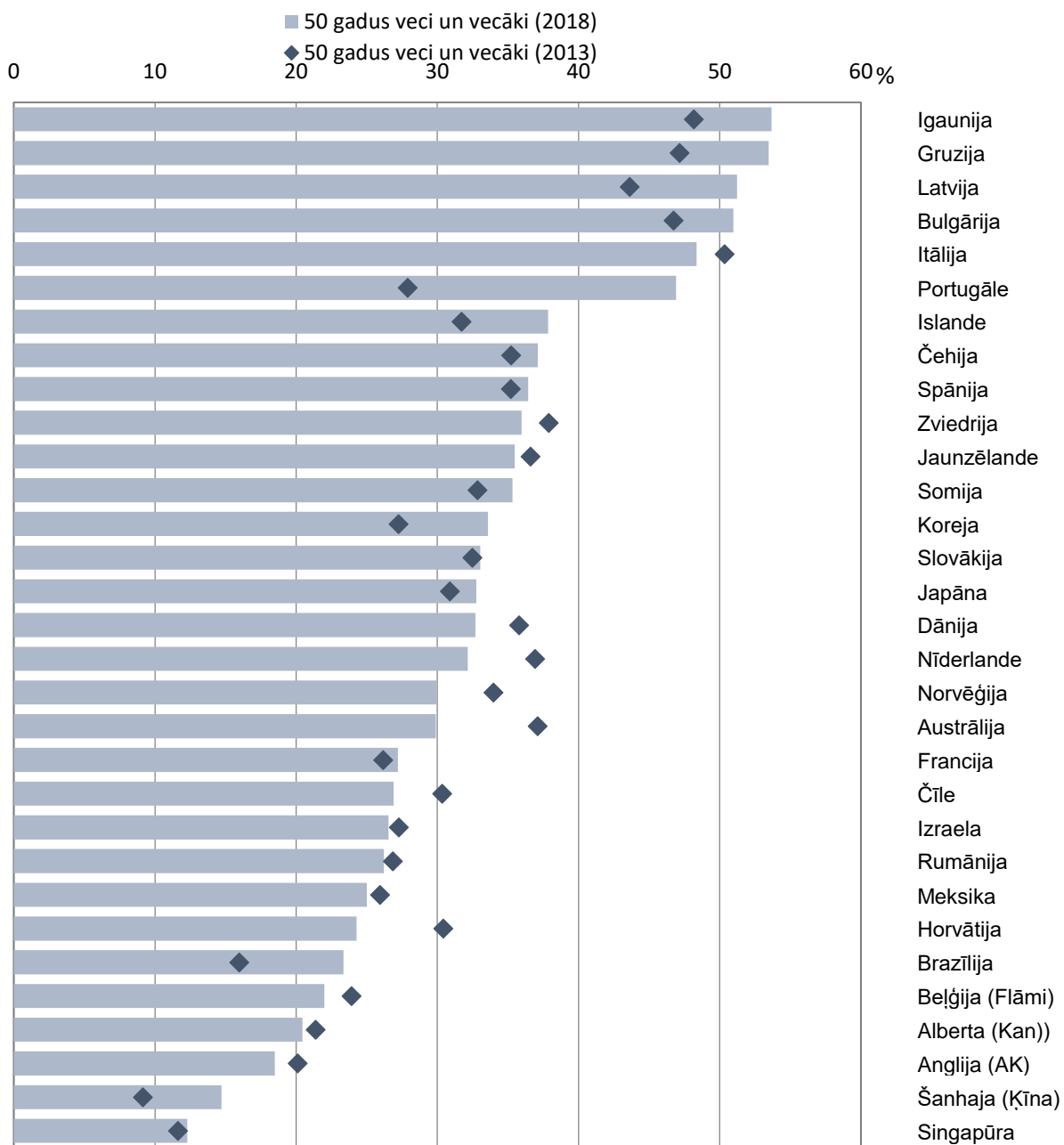
1. attēls. TALIS 2018 dalībvalstu skolotāju vecums.

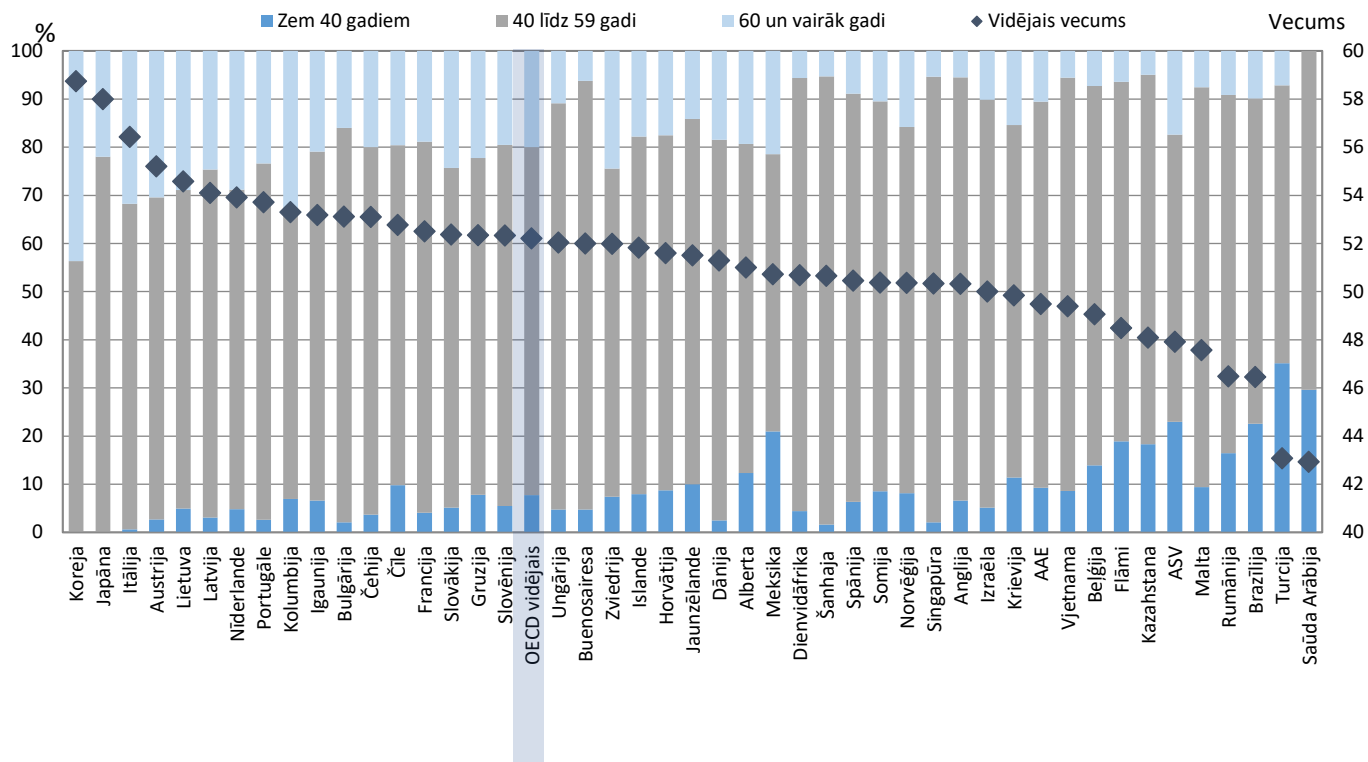
2. attēls. Skolotāju sieviešu un direktoru sieviešu skaita attiecības TALIS 2018 dalībvalstīs.

3. attēls. Latvijas skolotāju vecuma sadalījums 2013. un 2018. gadā.

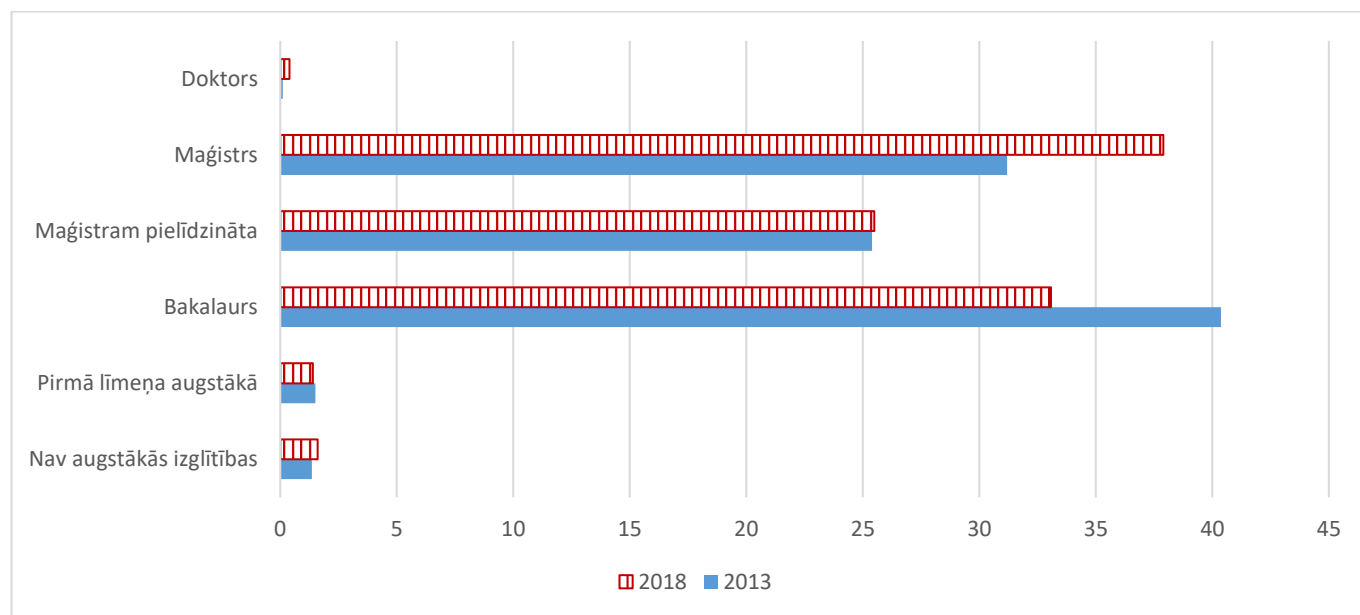

4. attēls. 50 gadus un vecāku skolotāju skaita procentos izmaiņas no 2013. līdz 2018. gadam.

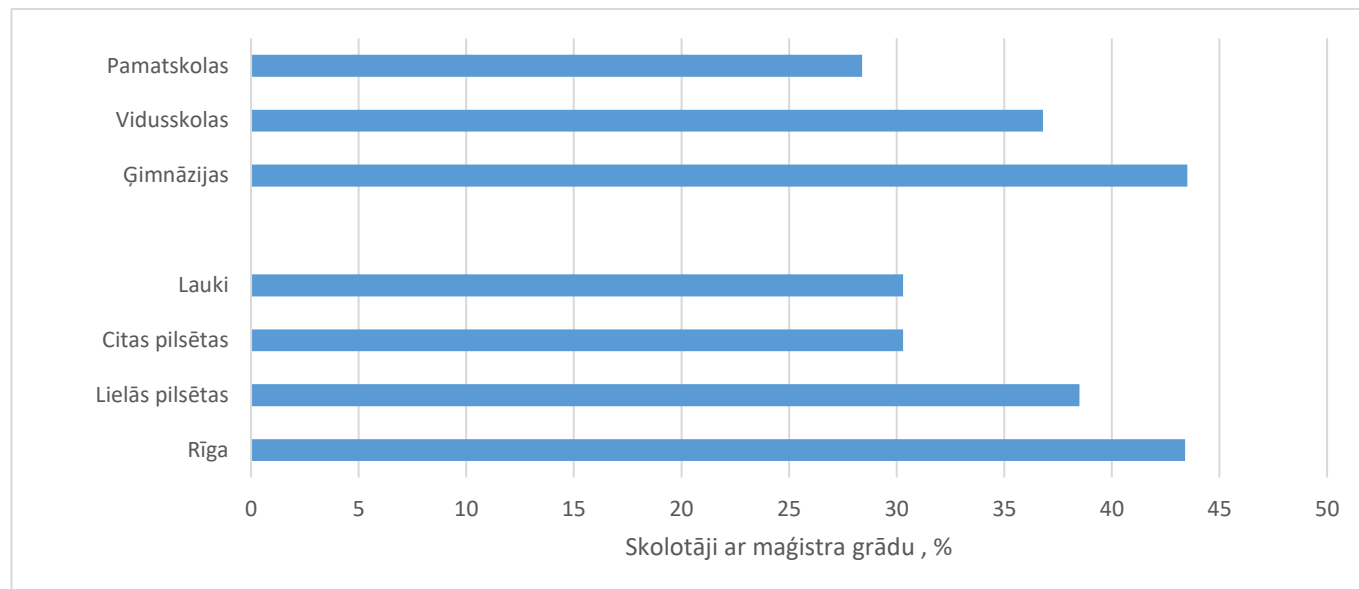
5. attēls. TALIS 2018 dalībvalstu skolu direktoru vecums.

Skolotāju minimālai formālās izglītības līmenis Latvijā tiek noteikts valstiski. Ar gandarījumu varam teikt, ka daudziem Latvijas skolotājiem tas ir augstāks – 0,4% ir zinātņu doktori, 38% ir iegūts maģistra diploms, bet 26% skolotāju ir maģistram pielīdzināta izglītība. Neliels skolotāju skaits ir bez aukstākās izglītības, bet arī šī grupa – studenti – ir gaidīta skolās. Salīdzinot ar 2013. gadu, ir ievērojami pieaudzis skolotāju–maģistru skaits. Skolotāju dalījums pēc izglītības līmeņiem parādīts 6. attēlā.

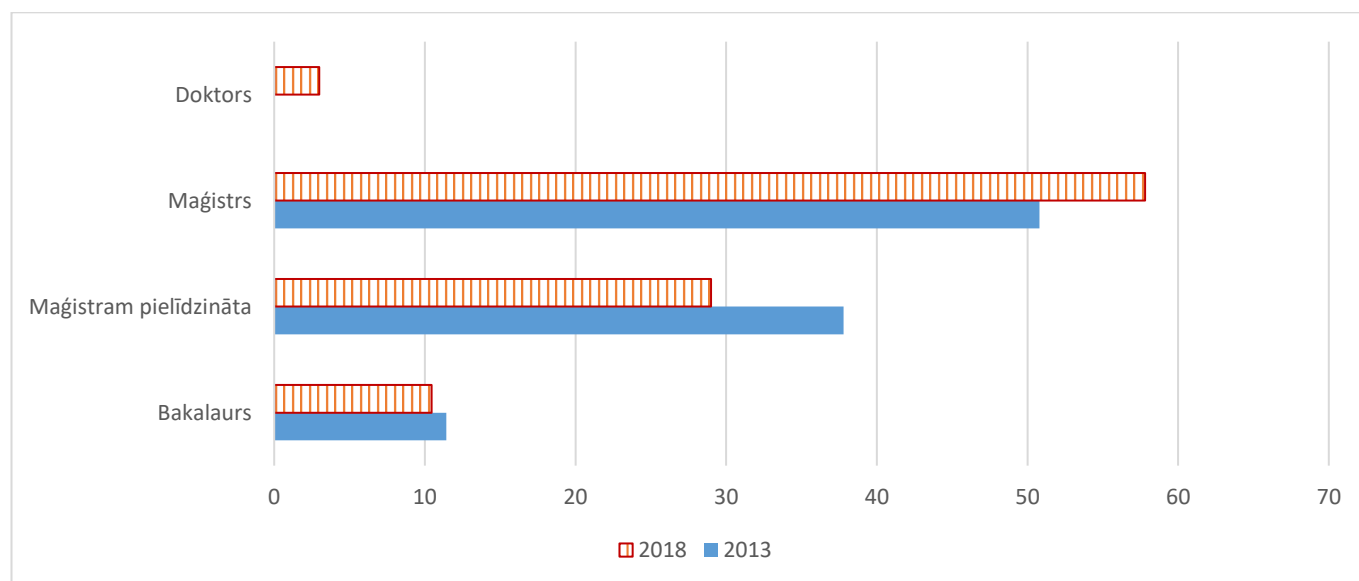
6. attēls. Skolotāju izglītība 2013. un 2018. gadā.

7. attēlā parādīts skolotāju–maģistru skaits procentos dažādās skolu grupās. Aplūkojot dalījumu pēc urbanizācijas pakāpes, redzams, ka visvairāk šādu skolotāju ir Rīgā un Latvijas lielajās pilsētās. Skatoties pēc skolu tiem – lielākā maģistru proporcija ir ģimnāzijās. Redzams, ka ne visām skolām ir vienādas iespējas piesaistīt augstākas kvalifikācijas skolotājus.

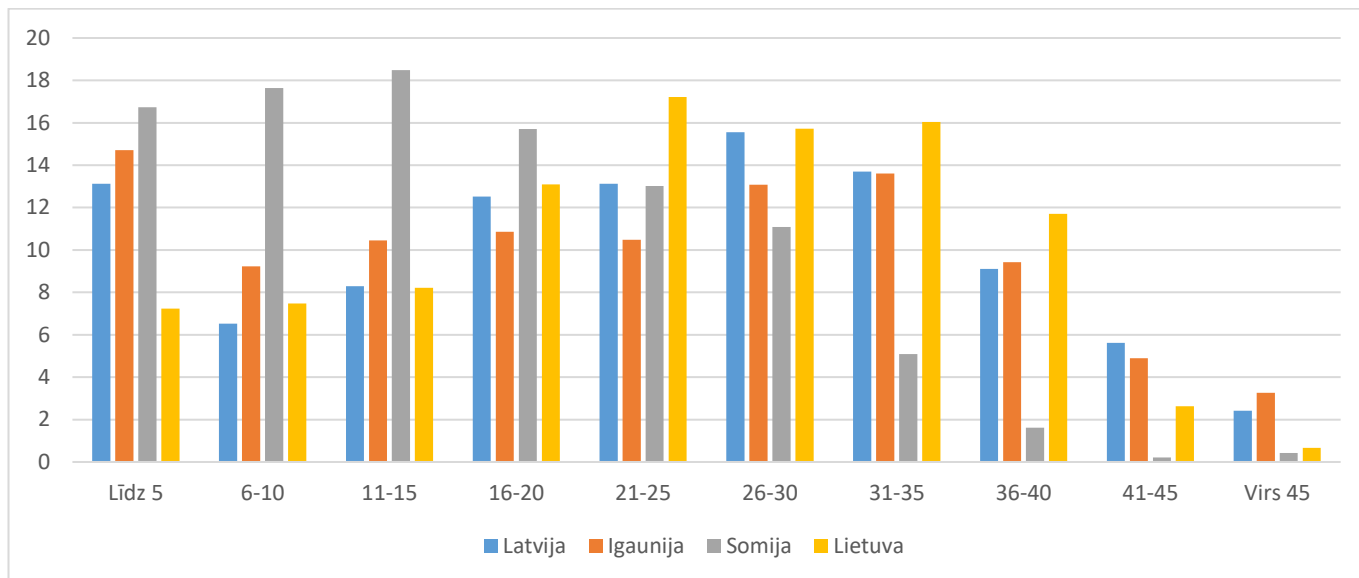
7. attēls. Skolotāju ar maģistra grādu skaits procentos dažādās skolu grupās.

8. attēlā parādīts skolu direktoru dalījums pēc formālās izglītības līmeņiem. 2018. gadā arī skolu direktoru izglītības līmenis ir augstāks nekā 2013. gadā. 2018. gadā varam jau redzēt grupu direktoru ar zinātņu doktora grādu.

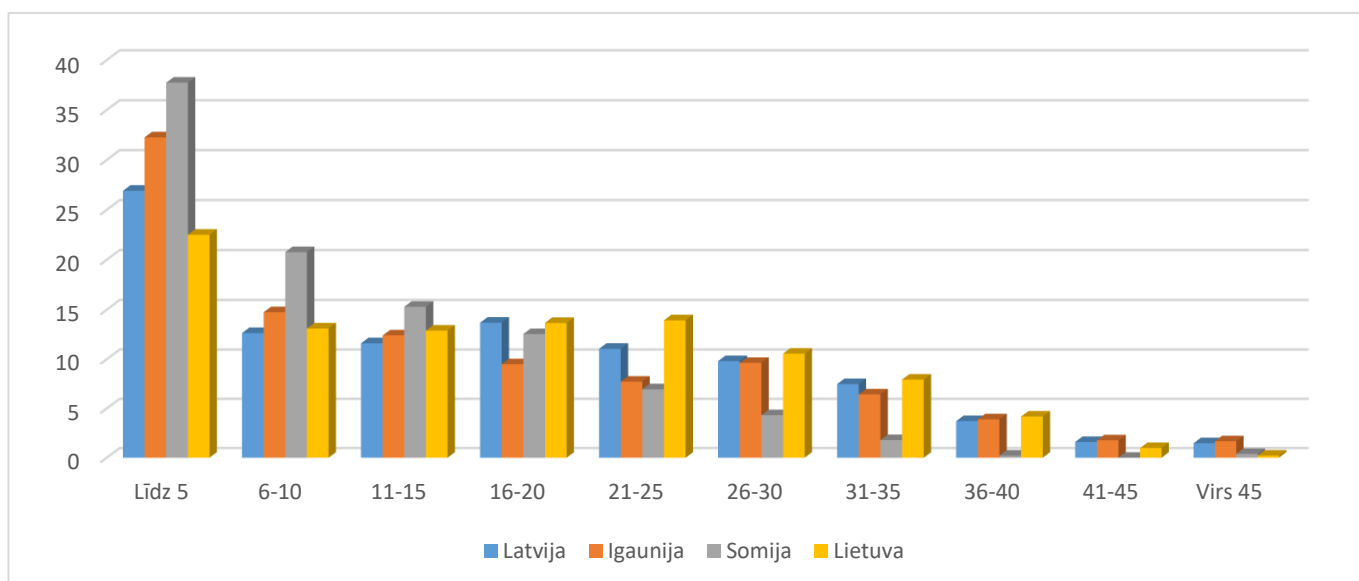

8. attēls. Skolu direktoru izglītība 2013. un 2018. gadā.

9. attēlā parādīts skolotāju kopēja skolotāju stāža sadalījums Latvijā, Igaunijā, Lietuvā un Somijā. Latvijā nav maz to skolotāju, kuri atrodas savas karjeras sākumā – ar piecu gadu vai mazāku stāžu. Salīdzinoši maz jauno skolotāju ir Lietuvā. Somijā ir vienlīdz daudz skolotāju stāža grupās līdz 20 darba gadiem, bet Baltijas valstīs ir liels kritums no 6 līdz 15 gadiem.

9. attēls. Skolotāja darba stāžs par skolotāju Latvijā un kaimiņvalstīs.

10. attēls. Skolotāja darba stāžs patreizējā skolā Latvijā un kaimiņvalstīs.

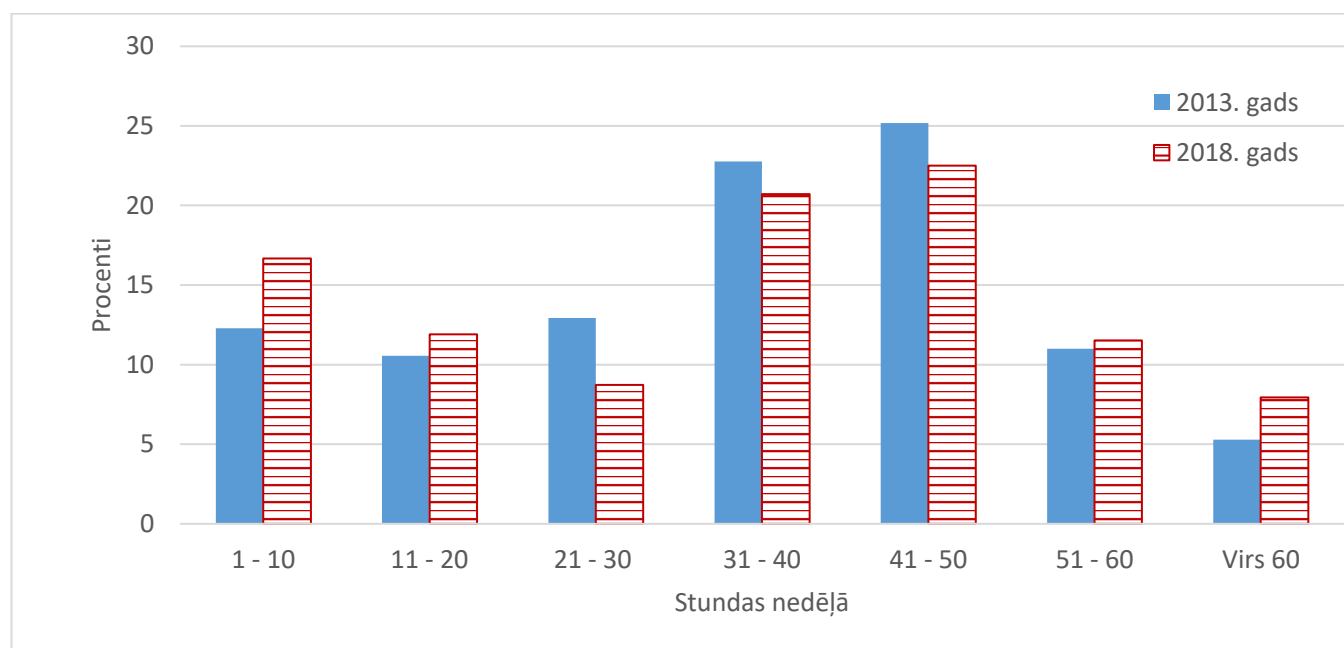
Latvijā, Igaunijā un Somijā (atšķirībā no Lietuvas) skolās ienāk salīdzinoši daudz jauno skolotāju. Tomēr Latvijā un arī Igaunijā milzīga problēma ir tā, ka jaunie skolotāji aiziet no skolām. Varbūt šeit iemesls nav triviāls – neatbilstoša atlase augstskolā, psiholoģiskā nepiemērotība profesijai. Studenti skolās ilgstoši atrodas prakses laikā, ļoti daudzi sāk strādāt skolās jau pirmajā un otrajā kursā. Viņi ir pārliecināti par savu varēšanu un atbilstību profesijai. Ļoti iespējams, ka skolu pamešanas iemesls ir skolas administrācijas nepietiekamais atbalsts, neizpratne par jaunu cilvēku motivācijas faktoriem. Iespējams, ka pašavaldībām būtu jāsniedz lielāks atbalsts skolu vadītājiem.

Skolotāju un direktoru nodarbinātība un slodze

Kopš 2013. gada samazinājies skolotāju daļa, kuri strādā pilnu slodzi – no 82% līdz 75%. Šie skaitļi raksturo skolotāju slodzi visās skolās, kurās viņi strādā (10% skolotāju strādā vairāk nekā vienā skolā). Vidēji Latvijā skolotāji strādā 35 stundas nedēļā, kas ir nedaudz zem Eiropas Savienības (ES) vidējā (37). Salīdzinājumam – Japānā skolotāji vidēji nedēļā strādā 56 stundas, Kanādā, Anglijā – 47, ASV – 46.

Tomēr vidējie skaitļi nedod pilnu priekšstatu par skolotāju nodarbinātību. Darba stundu sadalījums Latvijas skolotājiem parādīts 11. attēlā. Redzams, ka kopš 2013. gada ir palielinājies skolotāju skaits ar kopējo darba stundu skaitu līdz 20 un virs 50. 4. att. parādīts skolotāju sadalījuma pēc darba stundām nedēļā salīdzinājums ar trim citām mums ģeogrāfiski tuvām valstīm. Liela starpība ir maz nodarbināto (līdz 10 stundām) un daudz nodarbināto (virs 50 stundām) skolotāju skaitā. Tas norāda uz ļoti nelīdzsvarotām skolotāju slodzēm Latvijā.

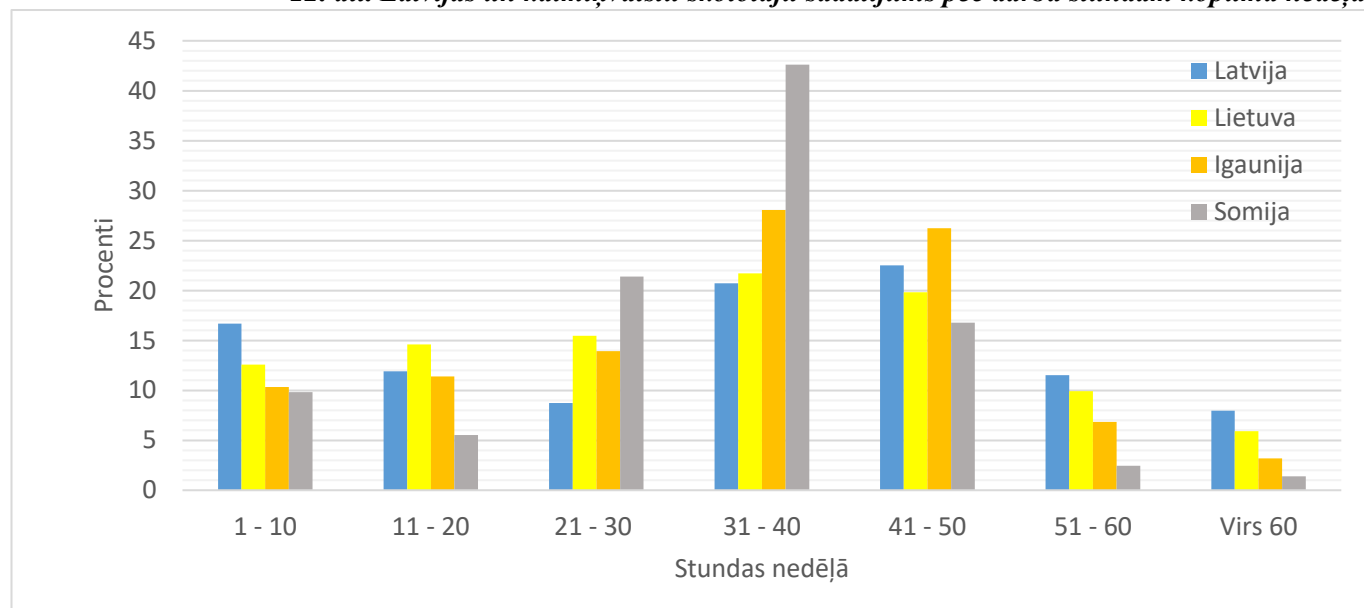

11. att. Latvijas skolotāju sadalījums pēc darba stundām kopumā nedēļā.

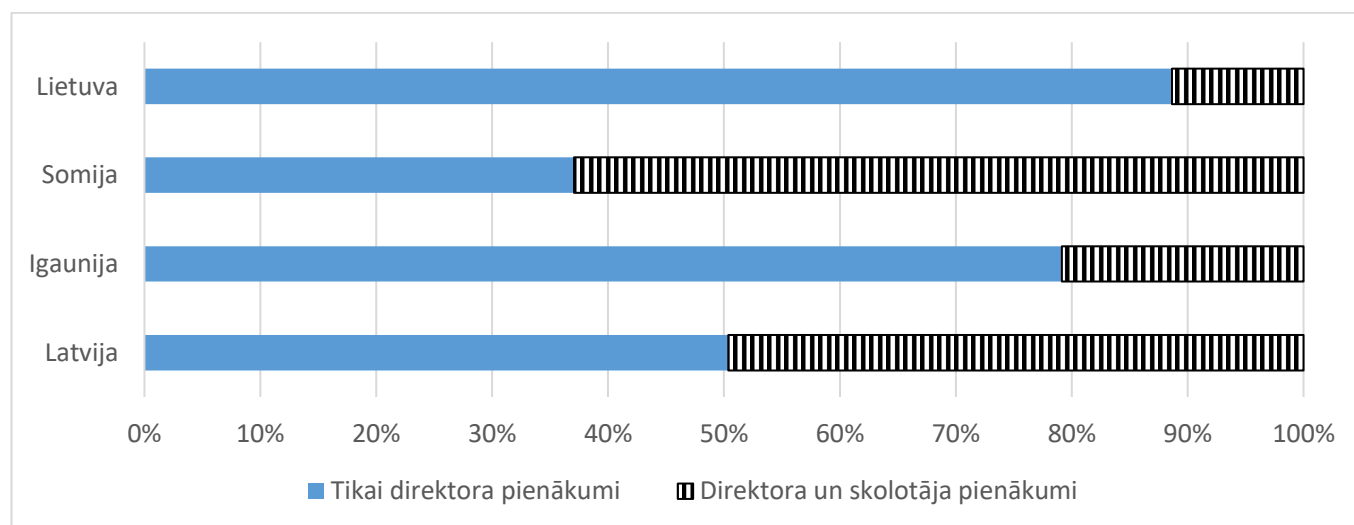
Aprēķini par skolotāju darba laika sadalījumu, ņemot vērā skolotāju pilno slodzi, parāda, ka vidēji 42% kopējā darba laika skolotājs strādā klasē ar skolēniem, individuālai plānošanai un stundu gatavošanai – 14%, darbu vērtēšanai un atzīmju likšanai – 10%, skolēnu konsultēšanai – 7%, komandu darbam un sadarbībai ar citiem skolotājiem – 5%.

Latvijā vidēji skolotāji 84% no mācību stundu laika velta mācību darbam (kas ir līdzīgi kā Igaunijā un Lietuvā, bet vairāk nekā Somijā), kārtības uzturēšanai klasē – 10% (Lietuvā un Igaunijā – 8%, Somijā – 14%), administratīvais darbs klasē prasa 6% no mācību stundas. Jāatzīmē, ka pat Austrumāzijas valstīs, kuras izslavētas ar disciplīnu un augstiem sasniegumiem, stundas lietderīga daļa bieži ir zemāka (Taivāna – 75%, Koreja – 76%, Japāna – 79%).

12. att. Latvijas un kaimiņvalstu skolotāju sadalījums pēc darba stundām kopumā nedēļā.

Latvijā un kaimiņvalstīs skolu direktori lielākoties (vismaz 96%) strādā pilnas slodzes darbu. Atšķirības ir tajā, ka pilna slodze var būt tikai par direktora darbu, vai arī par direktora un skolotāja darbu kopā. 13. attēlā parādīts skolu direktoru, kuri strādā pilnā slodzē, dalījums pēc viņu pienākumiem

13. attēls. Pilnā slodzē strādājošu skolu direktoru pienākumu sadalījums Latvijā un kaimiņvalstīs.

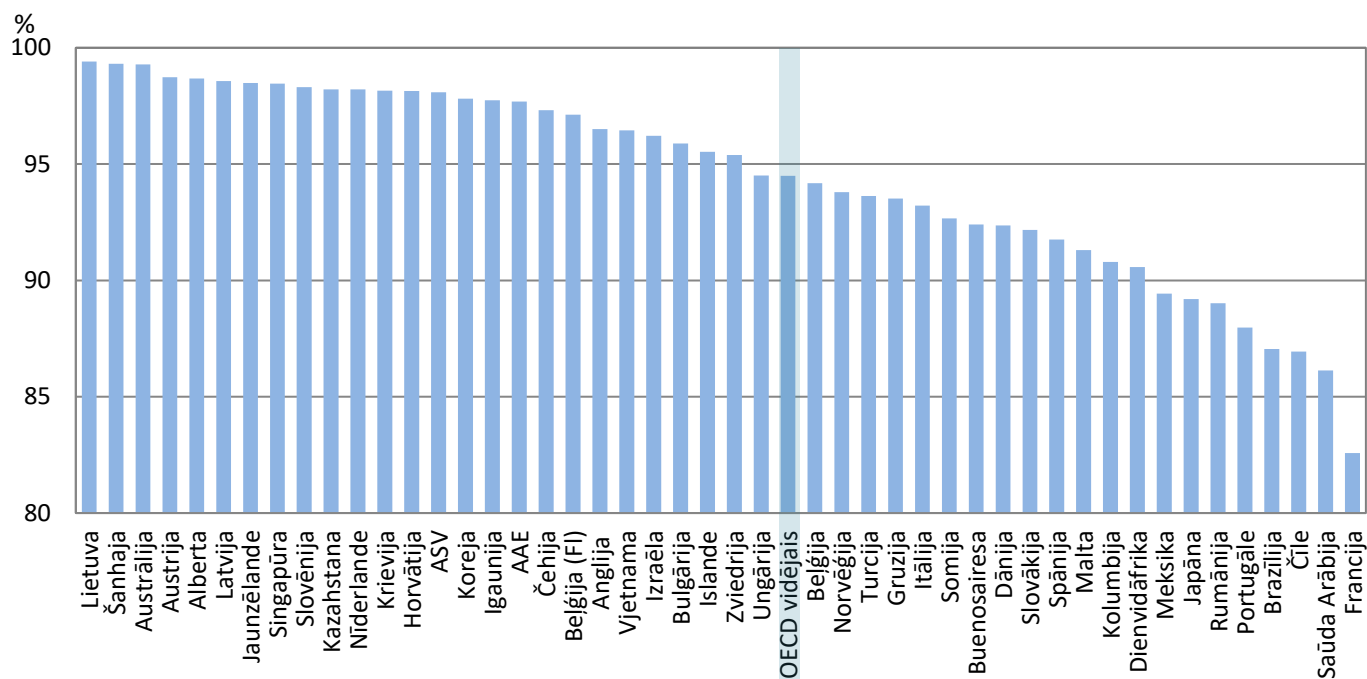
Profesionālā pilnveide

Profesionālā pilnveide ir ļoti ļoti nozīmīga skolotāju profesijas sastāvdaļa. Un tai atbilstoši liela ievērība tiek pievērsta arī TALIS pētījumā. Kā profesionālās pilnveides sastāvdaļas pētījumā tiek uzskatītas šādas aktivitātes:

- Klātienē kursu/semināru
- Tiesīsaistes kursu / semināru.
- Izglītības konferences, kur skolotāji, direktori un/vai pētnieki prezentē/apspriež veiktos pētījumus.
- Formālās kvalifikācijas programma (piem., studiju programma).
- Darba vizītes citās skolās.
- Darba vizītes uzņēmumos, sabiedriskajās organizācijās, nevalstiskajās organizācijās.
- Kolēģu un/vai pašnovērošana un koučings kā daļa no formālas skolas kārtības.
- Dalība speciāli skolotāju profesionālajai pilnveidei izveidotā skolotāju sadarbības tīklā.
- Profesionālās literatūras lasīšana.
- Citas aktivitātes

Aptaujā skolotāji norādīja kurās no desmit minētajām aktivitātēm viņi ir piedalījušies pēdējo 12 mēnešu laikā. Vidēji visvairāk aktivitātēs iesaistījušies Lietuvas, Krievijas un Kazahstānas skolotāji – virs sešām. Vismazāk iesaistījušies Francijas, Čīles un Portugāles skolotāji – zem trijām. Arī Latvijas skolotāji ir bijuši šajā jomā darbīgi – vidēji 5,2 aktivitātes pēdējā gada laikā. Salīdzinājumam Igaunijā – 5,0; Somijā – 3,4. Salīdzinot dažādas Latvijas skolotāju grupas – pēc dzimuma, pēc vecuma un darba pieredzes, pēc skolas atrašanās vietas – nav vērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības

14. attēlā parādīts skolotāju skaits procentos, kuri piedalījušies kādā no minētajām aktivitātēm pēdējo 12 mēnešu laikā.

14. attēls. Skolotāju skaits procentos, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā iesaistījušies kādā profesionālās pilnveides pasākumā.

1. tabulā parādīts cik procentu skolotāju Latvijā un kaimiņvalstīs ir piedalījušies katrā no profesionālās pilnveides aktivitēm. Vispopulārākā aktivitete ir bijusi arī vistradicionālākā – klātienes kursu apmeklēšana. Tajā iesaistījušies 95% Latvijas skolotāju. Arī Igaunijā un Lietuvā klātienes kursu apmeklējums ir visbiežākā aktivitāte. Tāpat daudzi skolotāji ir lasījuši profesionālo literatūru, Lietuvā 94%, Igaunijā 90%, Latvijā – 81%, Somijā 75%. No četrām aplūkotām valstīm tieši Somijas skolotāji ir bijuši viskūtrākie profesionālās pilnveides pasākumu apmeklētāji. Kur iespējams, parādīti arī 2013. gada dati. Salīdzinot ar 2013. gadu, Latvijas skolotāji profesionālai pilnveidei ir pievērsuši lielāku uzmanību – dalība visos profesionālās pilnveides pasākumos ir augusi. Igaunijā arī ir pieaugums, bet ne visās aktivitātēs.

Skolotāju profesionālā pilnveide norisinās daudz dažādas jomās. TALIS pētījumā tika aplūkotas 15 jomas, no kurām pēdējā (citas) bija ietvertas visas iepriekš neaplūkotās. Tās bija:

- zināšanas priekšmetā,
- pedagoģiskās prasmes mācību priekšmetā,
- zināšanas par mācību programmu,
- skolēnu novērtēšanas metodes,
- IKT prasmes mācību procesā,
- skolēnu uzvedība un klasvadība,
- skolas vadība un pārvalde,
- individualizētas mācīšanās pieejas,
- mācības skolēniem ar īpašām vajadzībām,
- mācības multikultūru vai daudzvalodu vidē,
- vispārējo prasmju mācīšana,

- skolēnu vērtējumu analizēšana un pielietošana,
- skolotāju un vecāku/aizbildņu sadarbība,
- komunikācija ar cilvēkiem no dažādām kultūrām un valstīm.
- citas jomas.

1. tabula. Skolotāju skaits procentos, kuri piedalījušies profesionālās pilnveides aktivitātēs

Profesionālās pilnveides aktivitātes	Latvija		Igaunija		Somija		Lietuva
	2013	2018	2013	2018	2013	2018	2018
Klātienes kursi	89	95	82	90	60	68	97
Profesionālās literatūras lasīšana		81		90		75	94
Izglītības konferences	60	71	51	53	36	35	61
Kolēģu un/vai pašnovērošana		61		52		14	69
Darba vizītes citās skolās	52	58	32	40	20	31	63
Citas aktivitātes		39		44		29	70
Dalība skolotāju sadarbības tīklā	37	38	51	59	21	34	56
Darba vizītes uzņēmumos	21	31	16	22	16	25	36
Tiešsaistes kursi		30		39		22	47
Formālās kvalifikācijas programma	13	18	19	11	11	11	19

2. tabulā parādīts kādās jomās skolotāji ir piedalījušies profesionālās pilnveides pasākumos. Ļoti izbrīna, ka Latvijā 91% skolotāju ir papildinājuši zināšanas mācību priekšmetā. Negribas domāt, ka skolotāji perfekti nepārzina sava priekšmeta saturu pamatskolas līmenī. Iespējams, ka kāda zināšanu papildināšana notikusi komplektā ar pedagoģisko prasmju papildināšanu savā priekšmetā. Vismazāk skolotājus ir interesējušas skolas vadības un pārvaldes problēmas.

Apatujā skolotājiem bija jautājums par iepriekšējā gadā profesionālo pilnveides nodarbjū pozitīvo ietekmi uz darbu. Latvijā un Lietuvā apstiprinoši atbildēja 89% skolotāju, Igaunijā un Somijā attiecīgi 77% un 79%. Ap 70% skolotāju pozitīvo ietekmi norādīja Beļģijā, Bulgārijā, Francijā, Maltā, Dānijā, Turcijā un Zviedrijā. Virs 90% profesionālās pilnveides pasākumus par labu atzinuši Taivānā, Singapūrā, Albertā, Japānā un Austrālijā. Kopumā varam teikt, ka Latvijas skolotāji augstu novērtē profesionālās pilnveides pasākumus, kuros viņi piedalās.

2. tabula. Skolotāju skaits procentos, kuri pilnveidojušies profesionālās jomās

Profesionālās pilnveides jomas	Latvija		Igaunija		Somija		Lietuva
	2013	2018	2013	2018	2013	2018	2018
Zināšanas priekšmetā	86	91	78	77	78	86	84
Pedagoģiskās prasmes mācību priekšmetā	84	91	70	72	57	65	80
Skolēnu novērtēšanas metodes	68	86	71	72	29	76	87
Zināšanas par mācību programmu	61	83	80	68	31	78	68
IKT prasmes mācību procesā	72	77	63	74	48	74	69
Individualizētas mācīšanās pieejas	60	76	37	42	41	42	67
Skolēnu vērtējumu analizēšana un pielietošana		75		53		32	75
Vispārējo prasmju mācīšana	52	73	47	61	25	34	69
Skolēnu uzvedība un klasvadība	46	66	50	59	33	30	69
Skolotāju un vecāku/aizbildņu sadarbība		53		40		22	59
Mācības skolēniem ar īpašām vajadzībām	31	50	37	57	35	30	53
Komunikācija ar cilvēkiem no dažādām kultūrām		31		24		16	25
Citas jomas		29		34		23	44
Mācības multikultūru vai daudzvalodu vidē	21	28	22	25	14	20	18
Skolas vadība un pārvalde	13	20	10	12	9	9	15

Skolotājiem bija jāraksturo viens profesionālās pilnveides pasākums, kuš bijis ar vislielāko pozitīvo ietekmi uz darbu, izmantojot šādu sarakstu:

- tika papildinātas manas iepriekšējās zināšanas,
- pielāgots manām personīgajām attīstības vajadzībām,
- saskaņota struktūra,
- atbilstoši koncentrējās uz saturu, kas nepieciešams, lai mācītu manus priekšmetus,
- tika dotas iespējas aktīvi mācīties,
- tika dotas iespējas mācīties kooperatīvi,
- tika dota iespēja praktizēt/īstenot jaunās idejas un zināšanas manā klasē,
- tika piedāvātas aktivitātes pēc pasākuma,
- pasākums notika manā skolā,
- tajā piedalījās lielākā daļa kolēģu no manas skolas,
- pasākums notika ilgākā laika periodā (piem., vairākas nedēļas vai ilgāk),
- uzsvars bija uz inovāciju manā mācīšanas darbā.

Gan Latvijā, gan kaimiņvalstīs skolotāji uzsvēra iepriekšējo zināšanu papildināšanu (skat. 3. tab.). Tikai daži procenti skolotāju šo aspektu nav norādījuši. Tāpat skolotājiem ir ļoti svarīgi, ka profesionālas pilnveides aktivitātēs apgūtās jaunās idejas var realizēt klasē. No mācību formām skolotāji augstu vērtē aktīvās un kooperatīvās mācības. Tajā pašā laikā zemāk vērtētas ilgstošas aktivitātes un skolā notiekošas.

3. tabula. Skolotāju skaits procentos, kuri atzīmē konkrēta profesionālās pilnveides pasākuma ar vislielāko pozitīvo ietekmi raksturojošos parametrus

Pozitīvās profesionālas pilnveides raksturojums	Latvija	Igaunija	Somija	Lietuva
Tika papildinātas manas iepriekšējās zināšanas	97	93	95	97
Tika dota iespēja īstenot jaunās idejas un zināšanas manā klasē	84	94	84	95
Tika dotas iespējas aktīvi mācīties	80	82	75	69
Tika dotas iespējas mācīties kooperatīvi	74	78	74	83
Uzsvars bija uz inovāciju manā mācīšanas darbā	74	77	39	48
Pielāgots manām personīgajām attīstības vajadzībām.	73	91	90	91
Koncentrējās uz mana priekšmeta mācīšanu	72	79	66	66
Saskaņota struktūra	62	90	77	62
Tajā piedalījās lielākā daļa kolēģu no manas skolas	44	50	28	60
Tika piedāvātas aktivitātes pēc pasākuma	42	70	43	62
Pasākums notika manā skolā	39	52	30	60
Pasākums notika ilgākā laika periodā (piem., vairākas nedēļas).	28	40	18	18

Atbalsts profesionālās pilnveides pasākumiem

Profesionālo pilnveidi skolotāji plāno kopā ar skolas direktoru vai direktora vietnieku. Pilnīgi dabiski, ka šajā plānošanas procesā tiek aplūkoti nosacījumi dalībai profesionālās pilnveides aktivitātēs – vai tas tās norisināsies stundu laikā, vai brīvlaikā vai ārpus darba laika, svarīga ir arī vienošanās par izmaksu segšanu.

TALIS pētījumā tiek aplūkoti astoņi atbalsta veidi:

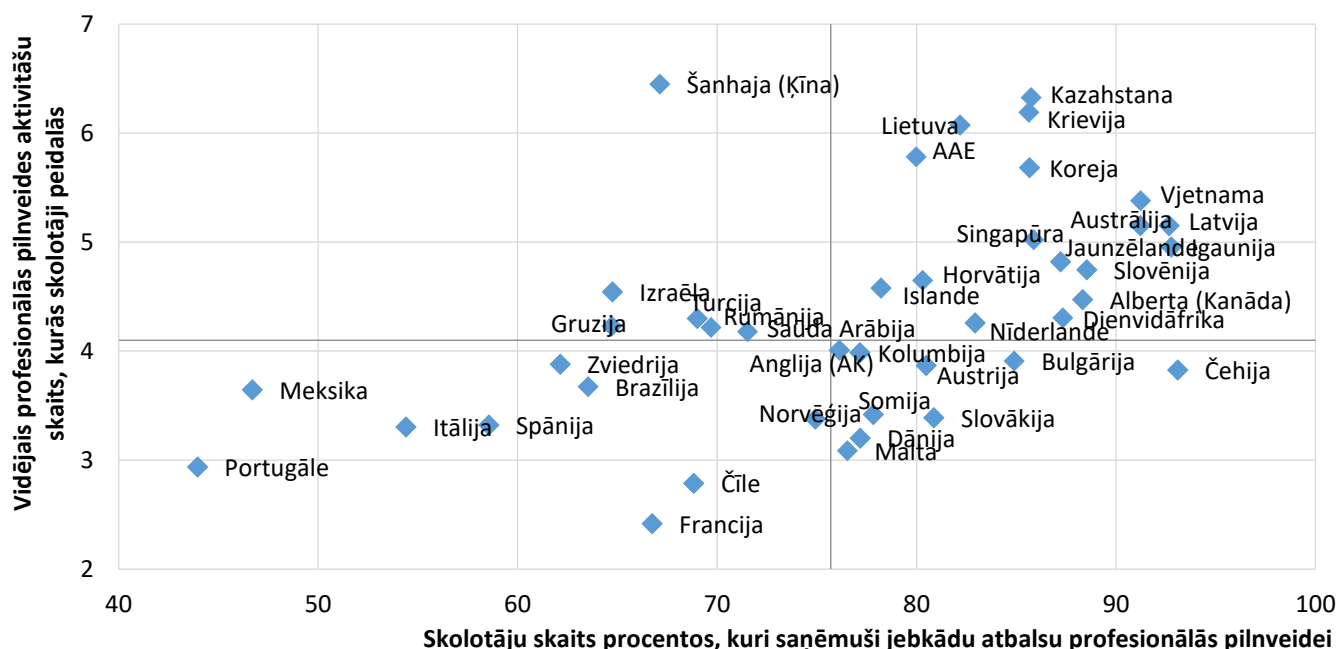
- atbrīvošana no parastajiem mācīšanas darba pienākumiem,
- nefinansiāls atbalsts pasākumiem ārpus darba laika,
- segtas vai vēlāk atlīdzinātas izmaksas,
- nodrošinājums ar nepieciešamajiem pasākuma materiāliem,
- finansiāls atbalsts pasākumiem ārpus darba laika,
- nefinansiāls apbalvojums,
- nefinansiāli profesionāli labumi,
- palielināta alga.

4. tabulā parādīts cik lielā mērā skolotāji saņēmuši atbalstu profesionālajai pilnveidei. Latvijā, Igaunijā un Somijā visbiežāk skolotāji tiek atbrīvoti no parastajiem mācīšanas darba pienākumiem, Lietuvā visbiežāk tiek segtas izmaksas. No pārējām aplūkotajām valstīm skolotāju profesionālās pilnveide Igaunijā atšķiras ar finansiālo atbalstu – visbiežāk tiek segtas izmaksas, ir finansiāls atbalsts pasākumiem ārpus darba laikā, kā arī daudzos gadījumos tiek palielināta alga.

14. attēlā parādīta saistība starp profesionālās pilnveides atbalstu un atbilstošu aktivitāšu biežumu. Latvijā atbalsts skolotāju profesionālajai pilnveidei ir salīdzinoši liels, arī dalība dažādās aktivitātēs ir virs OECD vidējā.

4. tabula. Skolotāju skaits procentos, kuri saņēmuši kādu atbalstu profesionālajai pilnveidei

Atbalsta veids	Latvija	Igaunija	Somija	Lietuva
Atbrīvošana no parastajiem mācīšanas darba pienākumiem	74	67	64	37
Nodrošinājums ar nepieciešamajiem pasākuma materiāliem	69	64	30	31
Nefinansiāli profesionāli labumi	38	13	24	24
Seltas vai vēlāk atlīdzinātas izmaksas	37	56	34	54
Nefinansiāls atbalsts pasākumiem ārpus darba laika	24	35	8	21
Nefinansiāls apbalvojums	22	25	4	13
Finansiāls atbalsts pasākumiem ārpus darba laika	14	23	6	18
Palielināta alga	9	37	1	6

14. attēls. Profesionālās pilnveides aktivitāšu skaita saistība to atbalstu.

Neskatoties uz atbalstu, kuru daudzi skolotāji saņēmuši profesionālajai pilnveidei, skolotāji norāda arī barjēras, kas traucē (skat.5. tab.). Pirmām kārtām jāatzīmē, ka skolotāji uzskata, ka tā pārāk dārga. Ja pasākumi nenotiek skolā, tad bieži veidojas papildus izdevumi (tomēr pasākumi skolā netiek augstu vērtēti – skat. tālāk). Salīdzinājumā ar 2013. gadu šādu viedokli pauž par 25% skolotāju vairāk. Līdzīgs viedoklis ir Somijas skolotājiem. Latvijā arī trešdaļa skolotāju pauž viedokli, ka profesionālā pilnveide ir pretrunā ar darba garfiku (Somijā tādu ir puse). Tāpat profesionālo pilnveidi ierobežo ģimenes pienākumi, to vairāk uzsver Somijas skolotāji. Nedaudz vairāk nekā 10% Latvijas un Igaunijas skolotāji norāda uz darba devēja atbalsta trūkumu.

5. tabula. Barjēras profesionālajai pilnveidei skolotāju skatījumā

Barjēras	Latvija		Igaunija		Somija		Lietuva
	2013	2018	2013	2018	2013	2018	2018
Profesionālā pilnveide ir pārāk dārga	30	38	37	32	23	37	54
Profesionālā pilnveide ir pretrunā ar darba grafiku	29	32	35	38	52	52	47
Nav laika ģimenes pienākumu dēļ	22	23	24	25	37	38	16
Atbilstoša profesionālā pilnveide netiek piedāvāta	23	21	29	30	40	41	43
Nav stimula piedalīties šādos pasākumos	22	20	19	15	43	52	31
Nav darba devēja atbalsta	11	12	16	12	23	27	23
Neatbilst prasībām (piem., trūkst kvalifikācijas, pieredzes, darba stāža)	5	7	12	8	7	6	3

6. tabulā salīdzinājumā ar 2013. gadu parādīti skolotāju viedokļi par profesionālām pilnveides jomām, kuras viņiem ir ļoti nepieciešamas. Joprojam lielākā vajadzība (23%) ir pēc zināšanu un prasmju papildināšanas IKT lietojumos mācību procesā. Tas arī ir viegli saprotams, jo šī joma mainās ļoti strauji. Vajadzību saraksta augšgalā vēl ir individualizētas mācīšanās pieejas (21%), skolēnu uzvedība un klasvadība (20%), mācības skolēniem ar īpašām vajadzībām (20%). Salīdzinājumā ar 2013. gadu Latvijas skolotāju vajadzības pēc profesionālās pilnveides ir pieaugušas visās jomās.

6. tabula. Skolotāju vajadzības pēc profesionālās pilnveides jomām

Profesionālās pilnveides jomas	Latvija		Igaunija		Somija		Lietuva
	2013	2018	2013	2018	2013	2018	2018
IKT prasmes mācību procesā	19	23	24	19	18	19	24
Individualizētas mācīšanās pieejas	14	21	10	11	8	7	19
Skolēnu uzvedība un klasvadība	15	20	17	17	8	9	21
Mācības skolēniem ar īpašām vajadzībām	12	20	20	26	13	12	21
Zināšanas par mācību programmu	3	18	13	8	3	8	12
Vispārējo prasmju mācīšana	11	17	15	17	4	6	19
Skolēnu novērtēšanas metodes	6	17	14	11	4	14	20
Skolēnu vērtējumu analizēšana un pielietošana		16		10		7	19
Skolotāju un vecāku/aizbildņu sadarbība		13		13		2	13
Zināšanas priekšmetā	4	13	12	10	4	4	15
Pedagoģiskās prasmes mācību priekšmetā	4	12	12	9	3	3	15
Mācības multikultūru vai daudzvalodu vidē	5	11	9	11	5	7	10
Komunikācija ar cilvēkiem no dažādām kultūrām		11		8		4	10
Skolas vadība un pārvalde	4	6	4	4	2	2	6

Darbā ievadišana

Bieži tiek uzsvēts, ka jaunajam skolotājam skolā daudz var palīdzēt pieredzējušie kolēģi. Latvijas skolu direktori norāda, ka mentoringam ir augsta ietekme uz skolotāju pedagoģisko kompetenci (83%), uz profesionālās identitātes stiprināšanu (54%), uz skolotāju sadarbības uzlabošanu (77%), kā arī uz mācīšanas atbalstu (79%).

Sadarbība skolotāju starpā var būt neformāla vai formāla, kad mentors ir nozīmēts. TALIS pētījumā tiek aplūkots otrais varinats – mentors tiek nozīmēts. Latvijā tikai 4% procenti skolotāju ir atzīmējuši, ka viņiem ir mentors (nav atšķirības 2013. un 2018. gada pētījumos). Skolotāju skaits ar mentoru izskatās ļoti mazs, bet starp Latvijas skolotājiem tikai 8% ir vecumā līdz 30 gadiem (3% ir vecumā līdz 25 gadiem). Arī Igaunijā un Somijā nozīmēts mentors ir 4% skolotāju, Lietuvā – 2%. Ievērojami plašākas mentoru programmas ir Kazahstanā (37%), Singapūrā (28%), Jaunzēlandē (26%), Japānā (22%). Zem 5% bez iepriekš nosauktām valstīm ir tikai Austrijā, Itālijā, Norvēģijā, Slovēnijā un Spānijā.

Atšķirīga situācija ir, ja aplūko jaunos skolotājus, t.i. skolotājus ar stāžu 5 gadus vai mazāk. No tiem nozīmēts mentors Latvijā 16%, Igaunijā 17%, Somijā 10%, Lietuvā 9%. Arī šī skolotāju daļa nav liela.

Skatoties no otras puses – gandrīz divreiz vairāk skolotāju norāda ka ir kādam citam mentors. Latvijā tādu ir 9%, Igaunijā – 8%, Somijā – 5%. Tas ir apmēram divas reizes vairāk nekā skolotāju, kuriem ir mentors. Piemēram, Zviedrijā šī attiecība ir gandrīz trīs (5% un 14%). Tas varētu nozīmēt, ka formāli norīkotais mentors nav sava darba augstumos, īsti nav izveidojies kontakts.

TALIS pētījumā tika aplūkoti desmit pasākumi, kuri var sekmēt skolā darbu uzsākušā skolotāja veikspēju un labsajūtu:

- klātienē kursi/semināri,
- tiešsaistes kursi / semināri,
- tiešsaistes pasākumi,
- ieplānotas tikšanās ar direktoru un/vai pieredzējušajiem skolotājiem,
- uzraudzīšana no direktora un/vai pieredzējušo skolotāju puses,
- sakaru veidošana / sadarbība ar citiem jaunajiem skolotājiem,
- mācīšana komandā ar pieredzējušajiem skolotājiem,
- portfolio / dienasgrāmatas / pierakstu žurnāli,
- samazināta mācīšanas slodze,
- vispārējā / administratīvā iepazīstināšana.

Visbiežāk darbā ievadīšanas pasākumos ir iekļauta vispārēja administratīva iepazīstināšana un ieplānota tikšanās ar skolas direktoriem un/vai pieredzējušiem skolotājiem (skat. 7.tabulu). Tas, protams, neizraisa izbrīnu, bet tomēr dīvaini liekas, ka ne visi skolotāji ir piedalījušies šajos divos pasākumos.

7. tabula. Pasākumi, kuri iekļauti darbā ievadīšanas procesā

Darbā ievadīšanas pasākums	Latvija	Igaunija	Somija	Lietuva
Vispārējā / administratīvā iepazīstināšana	88	74	81	58
Ieplānotas tikšanās ar direktoru un/vai pieredzējušajiem skolotājiem	86	76	67	88
Uzraudzīšana no direktora un/vai pieredzējušo skolotāju puses	77	77	19	77
Sakaru veidošana / sadarbība ar citiem jauniešiem skolotājiem	70	50	58	53
Klātienes kursi/semināri	66	55	11	67
Mācīšana komandā ar pieredzējušajiem skolotājiem	59	38	13	41
Portfolio / dienasgrāmatas / pierakstu žurnāli	55	36	2	54
Tiešsaistes kursi / semināri	29	22	2	40
Samazināta mācīšanas slodze	21	14	3	19
Tiešsaistes pasākumi	14	27	4	41

Jāatzīmē lielās atšķirības Somijā no Baltijas valstīm skolotāju darbā ievadīšanā – maz jauno skolotāju tiek īpaši uzraudzīti, netiek noteikta samazināta mācīšanas slodze. Uzticēšanās ir jau no paša darba sākuma. Somijā darbā ievadīšanas procesā maz skolotāju norāda uz dažādu kursu un semināru apmeklēšanu. Arī tas izskatās loģiski – augstskolā jaunais skolotājs jau ir apguvis visu jaunāko. Interesanti uzsvērt, ka Somijā jaunie skolotāji vairāk veido sadarbību ar citiem jauniem skolotājiem, ne māca komandā ar pieredzējušiem.

Kopsavilkums

- Salīdzinājumā ar citām pētījuma dalībvalstīm Latvijas skolās par skolotājiem un direktoriem visvairāk strādā sievietes. Protams, ka tas nav slikti. Slikti ir tas, ka maz skolās strādā vīrieši. Varbūt ir vērts diskutēt par pozitīvo diskrimināciju, kura atsevišķās valstīs un atsevišķās profesijās tiek vērsta pr labu sievietēm.
- Latvijā mēs varam lepoties ar ļoti pieredzējušiem skolotājiem. Tomēr problēma ir jauno skolotāju piesaisti un noturēšanu skolās. Ja salīdzinoši mums nav maz skolotāju ar stāžu līdz pieciem gadiem, tad ir ļoti liels kritums ar stāžu 6 līdz 5 gadi. Skolu vadītājiem (varbūt kopā ar pašvaldībām) jāatrod pieejas, lai jauni un profesionāli skolotāji nepamet profesiju.
- Latvijā skolotāji un skolu ir labi izglītoti. Pieaug skolotāju un skolu direktoru skaits ar maģistru diplomiem. Tomēr ne visas skolas vienlīdzīgi spēj piesaistīt augstāk kvalificētos skolotājus. Mazākas iespējas ir izrādījušās laukos un pamtskolās.

- Skolotāji Latvijā vidēji nedēļā strādā mazāk stundas nekā Eiropas Savienībā kopumā. Tomēr slodzes ir ļoti atšķirīgas. Kopš 2013. gada ir pieaudzis skolotāju skaits, kuri strādā līdz 20 stundām nedēļā vai virs 50 stundām. Tas nekādā veidā nevar veicināt skolas attīstību.
- Profesionālajā pilnveidē Latvijas skolotāji iesaistās bieži (vairāk nekā 2013. gadā un vairāk nekā vidēji pētījuma dalībvalstīs) un kopumā ir apmierināti ar atbilstošiem pasākumiem. Mazāk skolotāji ir apmierināti ar pasākumiem savā skolā un kopā ar kolēģiem, kā arī ilgākā laika periodā notikušiem.
- Skolotāji saņem arī salīdzinoši labu atbalstu dalībai profesionālās pilnveides pasākumos. Tomēr ir arī barjēras, trīs augstākās no tām – profesionālā pilnveide ir pārāk dārga, ir pretrunā ar darba grafiku un nav laika ģimenes pienākumu dēļ.
- Vajadzības pēc profesionālās pilnveides pasākumiem skolotājiem ir augušas kopš 2013. gada. Jomas, kurās tās visvairāk nepieciešamas - IKT prasmes mācību procesā, individualizētas mācīšanās pieejas, skolēnu uzvedība un klasvadība, mācības skolēniem ar īpašām vajadzībām.
- Lai arī Latvijas skolu direktori norāda, ka mentoringam ir augsta ietekme, tomēr tikai 16% skolotājiem ar stāžu līdz pieciem gadiem ir nozīmēts mentors. Salīdzinot skolotāju skaitu, kuriem ir nozīmēts mentors un kuri ir nozīmēti par mentoriem, jāsecina, ka daudzviet mentora darbs ir tik neizteiksmīgs, ka jaunais skolotājs to pat nepamana.
- Darbā ievadīšanas procesā (un droši vien arī dažus turpmākos gadus) vērā ņemama ir Somijas pieredze – nav uzspiesta portfolio veidošana, stingra uzraudzība, bet uzsvars uz tīklošanos ar citiem jauniem skolotājiem. Šāda pieeja var būt arī efektīva jauno profesionāļu noturēšanai skolā un profesijā.